

บทคัดย่อ

จารึกพระบฏ วัดนาเตา อ.หาน้อย จ.น่าน

จารึกพระบฏวัดนาเตา อำเภอหาน้อย จังหวัดน่าน จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา เป็นภาษาไทย และภาษาบาลี รวมจำนวน 7 บรรทัดไว้ที่ด้านหลังตรงส่วนล่างของบนพระบฏ ในพุทธศักราช 2358 เนื้อหากล่าวถึงพระภิกษุธรรมชัยและบิดาได้ว่าวัดพระบฏ ถวาย และอธิษฐานขอให้ได้รับอภินิหารในสมัยของอนาคตพุทธเจ้า ขอให้เกิดเป็นเทวดา และมนุษย์ ขอให้เป็นคนดีตั้งพระเมตตไทย แม้เกิดในชาติใดภพใดขอให้มีความ 3 ประการ ขอได้บำเพ็ญกรรมและขออย่าได้เกิดเป็นคนยากจนและขอให้พร้อมด้วยทรัพย์สมบัติตราบถึงพระนิพพาน

จารึกพระบฏนี้มีจุดเด่นอยู่ที่เป็นจารึกที่เขียนบนพระบฏ ซึ่งพบเพียงแห่งเดียว ในจังหวัดน่านและมีคำอธิษฐานของผู้กลับนาแตกต่างไปจากจารึกการกลับนาในล้านนา โดยทั่วไป เพราะคำอธิษฐานในจารึกนี้ระบุชื่อพระธรรมะชั้นสูงและเขียนเป็นภาษาบาลีถึง 4 บรรทัด ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถในการเรียบเรียงภาษาบาลีและความรู้ในข้อธรรมะทางพุทธศาสนาของผู้จารึกได้เป็นอย่างดี

Abstract

Prabot Inscriptions by Dhammajaya Bhikkhu

A very interesting Prabot inscription was discovered at Wat Natau, Nanoi District, Nan Province. It is inscribed with Dhamma Lanna scripts, translated into seven lines of Thai and Pali writing at the bottom and reverse side of the Prabot, dated 1815 (A.D.). The essence of the drawings on the Prabot, drawn by Dhammajaya Bhikkhu and his father, is to signify the boons to be gained from attaining Arahathood in the time of the Buddha to be. Additionally, portraying prays to be born as divine and human beings; to be good at Pra Mettaiya. Even though they may be born into any birth, they wish to attain the three wisdoms. The last benefit is regarding them taking the opportunity to practice Dhamma and following influences of Nibbana.

A unique feature of the inscriptions on this Prabot is that they are only found in Nan Province. A distinctive aspect is the dedication of donors with the high Dhamma which is written in four lines of Pali; different from general Lanna inscriptions. It shows Dhammajaya Bhikkhu's (the writer) ability in Pali composition as well as his knowledge of Buddhist Dhamma.

จารึกพระบฏ วัดนาเตา อ.นาหม่อม จ.น่าน

กรรณิการ์ วิมลเกษม*
ดร.ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย**

จารึกพระบฏวัดนาเตามีจุดเด่น 2 ประการ คือเป็นจารึกการกัณฑ์ที่เขียนลงบนพระบฏซึ่งพบเพียงแห่งเดียวในจังหวัดน่านและเป็นจารึกที่มี “คำปรารภนา” (ความปรารถนา) หรือคำอธิษฐานของผู้จารึกที่แตกต่างไปจากจารึกการกัณฑ์ในล้านนา โดยทั่วไปที่มักจะเป็นการอธิษฐานขอให้ถึงสุข 3 ประการ และให้ได้พบพระศรีอาริยมุตไทยหรือให้ได้ถึงพระนิพพานเท่านั้น แต่ในจารึกพระบฏวัดนาเตานี้ พระธรรมชัยภิกษุผู้ถวายพระบฏได้อธิษฐานขอให้ได้รับพระอรหัตผล คือให้บรรลุวิโมกขธรรม 8 ปฏิสัมภทา 4 อภิญญา 6 ในสมัยของพระอนาคตพุทธเจ้า ขอให้เป็นคนที่ตั้งพระเมตไทยขอให้มียัญญา 3 และธรรมสมาธิ 8 เป็นต้น และคำปรารภนาที่ระบุข้อธรรมะขั้นสูงนี้เขียนด้วยภาษาบาลีถึง 4 บรรทัด อันแสดงให้เห็นความสามารถในการเรียบเรียงภาษาบาลี และความรู้ในข้อธรรมะทางพุทธศาสนาของพระภิกษุธรรมชัยผู้จารึกได้เป็นอย่างดี

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจารึกพระบฏ วัดนาเตา

อักษร	ธรรมล้านนา
ภาษา	ภาษาไทยและภาษาบาลี
อายุ	จุลศักราช 1177 ปี หรือ พ.ศ. 2358 ตรงกับสมัยเจ้าสุมนเทวราช เจ้าผู้ครองเมืองน่าน ระหว่าง พ.ศ. 2353–2368 และตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
ด้าน	1 ด้าน

*รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

**อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บรรทัด 7 บรรทัด บรรทัดที่ 7 มีเพียง 3 คำ

ขนาด กว้าง 100 เซนติเมตร ยาว 300 เซนติเมตร

ลักษณะ เป็นผ้าฝ้ายมีภาพเขียนพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ พระพุทธเจ้ากับพระสาวก เทวดาและพรณพฤกษา มีจารึกอักษรธรรมล้านนาจำนวน 7 บรรทัด เขียนไว้ด้านหลังตอนล่างของพระบฏ

สาระสังเขป พระภิกษุธรรมชัยและบิดาได้วาดพระบฏถวายและอธิษฐานขอให้ได้รับ อรหัตผลในสมัยของอนาคตพุทธเจ้า ขอให้เกิดเป็นเทวดาและมนุษย์ ขอให้เป็นคนดีตั้งพระเมตไตย แม้เกิดในชาติใดภพใดขอให้ไม่มีปัญหา 3 ประการ ขอให้บำเพ็ญธรรมและขออย่าได้เกิดเป็นคนยากจนและขอให้ พรั่งพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติตราบถึงพระนิพพาน

คำอ่านจารึกพระบฏ

	คำจารึก		คำอ่าน
1	สักกพุทธ 1177 ตวปฐิตับโคลเชือร 9 บถมธรม 9 คำพฐำไ้ไ้วัน 6 ไ้ไทยเป็ก สันยาม ตูทชวยบริบถนยามนั้นแล ธรรมชยภิกขุพฐมอกับช้วย	1	สักกพระ 1177 ตัว ปฐิตับได้ เดือน 9 ปฐม ธรม 9 คำ พฐำไ้ไ้วัน 6 ไ้ไทย เปลิกลสัน ยาม ตูตช้ายบริบูรณยามนั้น แล ธรรมชัยภิกขุพฐมอกับช้วย
2	กับช้วยชนกบิดาตนจิงฝีกแด้มยังผา บชตผืนนี้ไว้เพือ เปนบรู้ใจยกแกเลากย เลากูตตร ตราบอมตมทานิพพาน ธรรมเจ้าแท้จิงแล	2	กับช้วยชนกบิดาตน จิงฝีกแด้มยังผ้า บตผืนนี้ไว้เพือเป็นประจัยแกโลกียะ โลกุตระ ตราบอมตมทานิพพาน ธรรม เจ้าแท้จิงแล
3	อิมินาจิตตกมเมน อนาคเต อรหต สหภฐิสมพิทาหิ สพาภิญญาหิ บฐิมณฐิต ต่ อฏฐวิเมากุชธรมเม บานูเณยยาม ห้หเว สนุติเกว สมพุทฐส	3	อิมินา จิตตกมเมน อนาคเต อรหต (อรหตต) สห ปฐิสมพิทาหิ (ปฐิสมพิทาหิ) สพาภิญญาหิ (สพาภิญญาหิ) ปฐิมณฐิต่ อฏฐวิโมกุชธรมเม ปาปุเณยยามห้ หเว สนุติเกว สมพุทฐส

	คำจารึก		คำอ่าน
4	เมตเตยยสารุวิภเว อบเตายาวนิพพาน์ สัส (วาร) นุเตา บิัสสาเร เทเวสุมนุสเสสุจอุปเขยย์ นิรันดร์ ตถยตถภวชาเตา เหมมิ ตตถ ภเว ส	4	เมตเตยยสารุวิ ภเว อปโต ยาวนิพพาน์ สัส (วาร) นุโต (สรฺรนุโต) ปี สัสสาเร เทเวสุ มนุสเสสุ จ อุปเขยย์ (อุปฺปชฺเขยย์) นิรันดร์ ยตถ ยตถ ภเว ชาโต โหมิ ตตถ ภเว ส-
5	พพปณฺหฺสฺจเสกา ตริเหตฺเกา บฏิสฺนฺธิ บญฺญา สมนาคโต โมมิ ตตถตตถ ภเว เอตานิ อฏฺฐกฺขณานิมาคจฺเจยฺยกุทาจฺนํ ยตถ ยตถ ภเว	5	พพปณฺหฺสฺจ เสโก ตริเหตฺโก ปฏฺฐิสฺนฺธิ ปญฺญา (ปญฺญา) สมนาคโต (สมนาคโต) โมมิ (โหมิ) ตตถ ตตถ ภเว เอตานิ อฏฺฐกฺขณานิ มา คจฺเจยฺยกุทาจฺนํ ยตถ ยตถ ภเว
6	ชาเตามาทลิตา ภวามิหํ บจฺจฺพนมฺปิ จสาเชยฺย สพฺพสมฺปตฺติ สิทธิยา ยาว นิพฺพานา มา อุปฺปชฺฌาคา ธรรมเชยฺเยา นาม จฺฐเปสฺสีติ คำบรณนาว่า	6	ชาโต มา ทลิตฺโ (ทลิตฺฺโท) ภวามิหํ ปจฺจฺพนมฺปิ (ปจฺจฺพนมฺปิ) จ สาเชยฺย สพฺพสมฺปตฺติสิทธิยา ยาว นิพฺพานา มา อุปฺปชฺฌาคา (อุปฺปชฺฌคา) ธรรมเชยฺโยนาม จฺฐเปสฺสีติ คำปรารถนาว่า
7	ทั้งนี้แล	7	ตั้งนี้แล

หมายเหตุ

1. คำที่อยู่ในวงเล็บในด้านคำอ่านเป็นคำบาลีที่ถูกต้อง
2. รูปพยัญชนะตัวเต็ม ถ่ายถอด เป็น **บ** ทั้งคำไทยและคำบาลี
รูปพยัญชนะตัวเชิง คำไทยถ่ายถอดเป็นตัวสะกด **บ**
คำบาลีถ่ายถอดเป็นตัวตาม **ป**

คำแปลภาษาบาลี (บรรทัดที่ 3–6)

ภิกษุชื่อว่า ชัมมชย ตั้ง (ความปรารถนาว่า) ด้วยการถวายจิตรกรรมนี้ ขอให้ข้าพเจ้า ฟังได้รับซึ่งพระอรหัตผล คือ วิโมกขธรรม 8 ประการซึ่งประดับประดาด้วยปฏิสัมภิทา 4 และอภิญญา 6 ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอนาคตกาลด้วยเทอญ

ขอข้าพเจ้าจงเป็นคนดีดุดังพระเมตไตย แม้จะท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ เริ่มตั้งแต่อบาย จนกระทั่งถึงพระนิพพาน ขอให้บังเกิดในหมู่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าบังเกิดในภพใดก็ตามขอให้ข้าพเจ้าประกอบด้วยปัญญา 3 ประการ มาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาคือทุกประการ (อย่า)¹ ฟังถึงขณะ 8 ประการเหล่านี้ในทุกชาติภพ

ข้าพเจ้าเกิดมาแล้วขออย่าได้เป็นคนยากจนแม้ในปัจจุบันชาติ ขอสมบัติทุกประการจงสำเร็จจนกว่าข้าพเจ้าจะถึงพระนิพพาน

คำอธิบายศัพท์

คำศัพท์

คำอธิบาย

ศักราช 1177 ตัวหมายถึงจุลศักราช 1177 ปี ตรงกับ พ.ศ. 2358

ปีดับไค้

ชื่อปีไทยโบราณ ตรงกับปีกุนที่ศักราชลงท้ายด้วยเลข 7

(ดับ คือแม่ปี หรือชื่อศกไทยโบราณและเป็นชื่อที่บอกเลขตัวสุดท้ายของศก ดับ เป็นศกที่ลงท้ายด้วยเลข 7 ใช้เขียนผสมกับลูกปีหรือชื่อปีนักษัตรหนไทย ในที่นี้คือ ไค้ ซึ่งตรงกับ ปีกุน)

เดือน 9

เดือน 9 ของภาคเหนือตรงกับเดือนมิถุนายน

วัน 6

วันศุกร์

ยามตูดซ้าย

เวลา 12.00 น. – 13.00 น.

ฝีก

ฝีก

แต้ม

วาด

ประจัย

ปัจจัย

¹(อย่า) คำบาลีคือ มา เป็นคำที่เกินมาต้องตัดออก

โลกุตระ

เหนือโลก, พันวิสัยโลก

ผ้าบด

คือ พระบฏ หมายถึงผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ เป็นต้น และแขวนไว้ เพื่อบูชา หรือหมายถึงเรื่องของพระพุทธเจ้าที่ได้เขียน เป็นภาพลงบนผืนผ้าถือเป็นจิตรกรรมประเภทหนึ่งในบรรดาพุทธ ศิลปกรรมประเภทต่างๆ

วิโมกขธรรม 8

ความหลุดพ้น, การขาดจากความพัวพันแห่งโลก, ภาวะที่จิตปลอด พ้นจากสิ่งรบกวนและน้อมดึงเข้าไปในอารมณ์นั้นๆ อย่างปล่อยตัว เต็มที่ ซึ่งเป็นไปในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ผู้มีรูป มองเห็นรูปทั้งหลาย (ได้แก่ รูปมาน 4 ของผู้ได้มาน โดยเจริญกุสลินที่กำหนดวัตถุในกายของตนเช่น สีมม)
2. ผู้มีรูปสัญญาภายใน มองเห็นรูปทั้งหลายภายนอก (ได้แก่ รูปมาน 4 ของผู้ได้มานโดยเจริญกุสลินกำหนดอารมณ์ภายนอก)
3. ผู้น้อมใจตั้งใจไปว่า “งาม” (ได้แก่ มานของผู้เจริญวรรณกุสลิน กำหนดสีที่งามหรือเจริญอัปมัณฺญา)
4. เพราะล่วงเสียซึ่งรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะ ปฏิสมัญญาดับไปเพราะไม่ใส่ใจนานัตตสัญญา จึงเข้าถึงอากาสา ัญญายตนะ โดยมนสิการว่าอากาส หาทีสุดมิได้
5. เพราะล่วงเสียซึ่งอากาสาัญญายตนะโดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงวิญญาณัญญายตนะ โดยมนสิการว่า วิญญาณ หาทีสุดมิได้
6. เพราะล่วงเสียซึ่งวิญญาณัญญายตนะโดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากิญจัญญายตนะโดยมนสิการว่า ไม่มีอะไรเลย
7. เพราะล่วงเสียซึ่งอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะอยู่
8. เพราะล่วงเสียซึ่งเนวสัญญานาสัญญายตนะโดยประการ ทั้งปวง จึงเข้าถึงสัญญาเวทิตนโรธอยู่

ปฏิสัมภิตา 4

ปัญญาแตกฉาน 4 ประการ

1. อรรถปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในอรรถ
2. ธัมมปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในธรรม

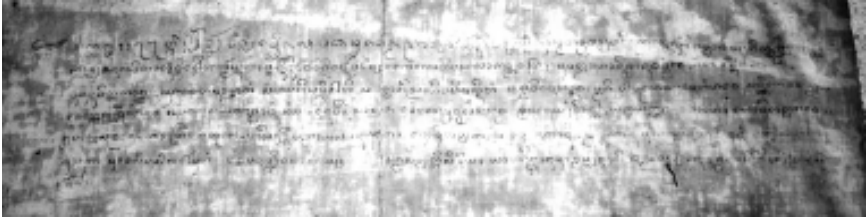
3. นิรุกติปฏิบัติสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในนิรุกติ
4. ปฏิภาณปฏิบัติสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในปฏิบัติสัมภิตา
- อภิญาญา 6 ความรู้อย่างยิ่งยวด 6 ประการ
1. อิทธิวิธี ญาณทำให้แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้
 2. ทิพโอสถ ญาณทำให้มีหุทิพย์
 3. เจโตปริยญาณ ญาณทำให้กำหนดใจคนอื่นได้
 4. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ญาณทำให้ระลึกชาติได้
 5. ทิพจักขุ ญาณทำให้มีตาทิพย์
 6. อาสวักขยญาณ ญาณทำให้สิ้นอาสวะ
- ปัญญา 3 ความรอบรู้ 3 ประการ
1. จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิด
พิจารณาหาเหตุผล
 2. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การศึกษาเล่าเรียน
 3. ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรม
ลงมือปฏิบัติ
- ขณะ 8 ประการ คือธรรมสโมธาน 8 หมายถึงเงื่อนไข 8 ประการ เพื่อความเป็น
พุทธะ ได้แก่
1. เป็นมนุษย์
 2. เป็นเพศชาย
 3. เป็นผู้ที่มีคุณธรรมพร้อมที่จะบรรลอรุหัตผลได้
 4. ทำปฏิญาเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า
 5. หลังจากทำปฏิญาแล้วต้องสละชีวิตทางโลกวิสัย
 6. ต้องอุทิศร่างกายแม้กระทั่งชีวิตเพื่อพระพุทธเจ้าองค์ใด
องค์หนึ่ง
 7. เป็นผู้ประกอบด้วยอภิญาญา 5 และสมาบัติ 8
 8. เป็นผู้มีความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง
- สมาบัติ 8 คุณพิเศษเป็นที่อันบุคคลเข้าถึง หรือธรรมพิเศษที่ควรเข้าถึง,
การบรรลุขั้นสูงได้แก่ฌาน 8 คือ รูปฌาน 4 และอรูปฌาน 4

คำปรารภ
ความปรารถนา, ความต้องการ, คำอธิษฐาน

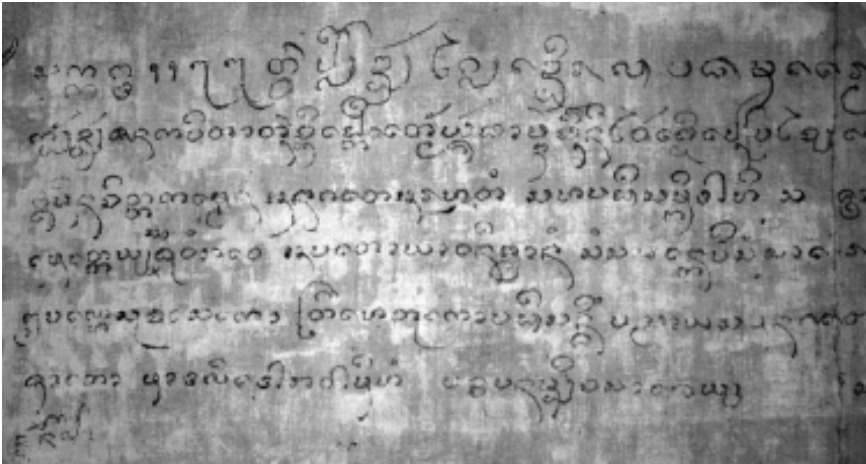
ภาพพระบฏ วัดนาเตา อ.นาหม่อม จ.น่าน
(ถ่ายภาพโดย อาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม)

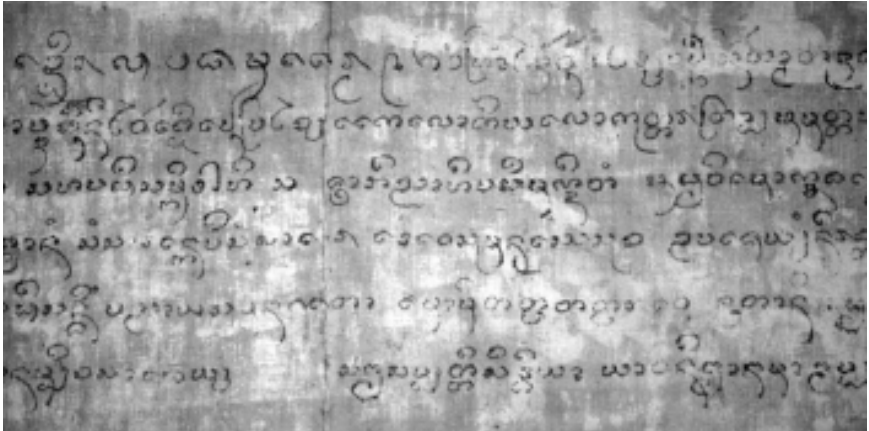
ภาพจารึกพระบฏ วัดนาเตา อ.นาหม่อม จ.น่าน

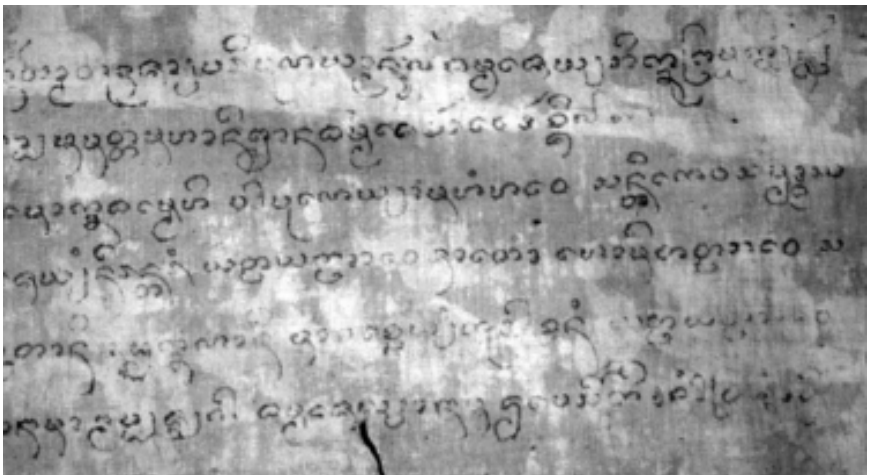
ภาพจารึกพระบฏ วัดนาเตา อ.นาหม่อม จ.น่าน (ส่วนต้น)

ภาพจารึกพระบฏ วัดนาเตา อ.นาน้อย จ.น่าน (ส่วนกลาง)

ภาพจารึกพระบฏ วัดนาเตา อ.นาน้อย จ.น่าน (ส่วนท้าย)

หนังสืออ้างอิง

กรรณิการ์ วัฒนเกษม. “ศักราช ศก วัน เดือน ปี ฤกษ์ และยามในจารึกล้านนา.” ใน
ตำราวิชาการ 1, 1 (มิถุนายน 2545) : 295–320.

พระบฏและสมุดภาพไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2527. (จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาส
วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถและวาระครบรอบ
7 ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์ 2527).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปกาสึกถา. สุตตุนตปิฎก มหาจุฬาลงกรณ
มธรรตถวีสานินยา นาม ชุททกนิกายภฏฐถาย พุทฐวีสวณณนา. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ
: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.

ราชวรมณี, พระ. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528.

อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. ปรับปรุงครั้งที่ 1.
เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2547.

อุตรคณนิการ, พระ และ จำลอง สารพัดนึก. พจนานุกรม บาลี-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2530.